

Observatie / reflectie fasen groepsproces

0 Voorbereiding

Overdracht
Voorbereiding
Activiteiten

1 Forming

Stamgroepleider touwtjes stevig in handen houden en veel structuur bieden: wees duidelijk aanwezig, geef heldere informatie en neem de leiding bij wat er gebeurt en hoe het gebeurt. Dit biedt duidelijkheid aan de groepsleden en duidelijkheid biedt veiligheid.

Maak voldoende tijd voor kennismaking met jou en vooral met elkaar. Begroet de kinderen individueel. Zorg dat kinderen snel elkaars namen kennen en andere weetjes over elkaar.
Rollen worden duidelijk.

2 Storming

Help de kinderen in het zoeken naar gelijkheid door activiteiten aan te bieden die hen de kans geeft om gemeenschappelijke zaken over elkaar te weten. Je kan de groep helpen bij het innemen van posities in deze fase door heel uiteenlopende activiteiten aan te bieden, waardoor het mogelijk is dat iedereen zich een keertje in zijn kracht kan tonen.

Zorg dat er in kleine groepjes gewerkt kan worden en varieer in de samenstelling van die groepjes.

3 Norming

Geef erkenning als kinderen in de ik-vorm spreken, zich laten zien.
Biedt groepsuitdagingen aan die een grote kans op succes hebben.

4 Performing

In deze fase zijn groepen erg zelfstandig en beperk je je als stamgroepleider alleen tot het geven van nieuwe impulsen, nieuwe uitdagingen.

Nieuwe uitdagingen zijn onontbeerlijk voor de dynamiek. Bij gebrek daarvan kunnen groepen terug hervallen naar vorige fasen.

5 Termination

Neem als stamgroepleider de touwtjes in handen en organiseer de mogelijkheid om afscheid te nemen van elkaar en van de groep.

Bij ontbinding in het vooruitzicht hervallen in groepsgedrag uit vorige fasen, zelfs "storming", want dat maakt het afscheid nemen makkelijker. Kondig afscheid ruim van tevoren aan.

Observatie naar de 5 aspecten groepssfeer

Onderstaande observatiemogelijkheden dienen niet allemaal uitgevoerd te worden. Soms geeft één soort analyse en/of observatie al voldoende aanwijzingen voor interventie.

1. Algemene sfeer

Algemene observatie van stamgroepleider en/of IB-er

Analyse van de groepssfeer door de stamgroepleider

Klimaatschaal (vanuit kinderen).

Er wordt het volgende in kaart gebracht: Organisatie, onderlinge leerlingrelaties, relatie leerlingen – leraar, affiliatie (samenhang), totaal welbevinden (Zie bijlage voor de vragenlijst)

Deze vragenlijst is niet genormeerd, maar het geeft wel een beeld over hoe de kinderen zich voelen t.o.v. de verschillende gebieden. Er bestaat ook een genormeerde en uitgebreide Klimaatschaal op www.klimaatschaal.nl. Hier kunnen leerlingen en leerkrachten gerichte vragenlijsten m.b.t. het klimaat invullen. Vervolgens krijg je er een duidelijke analyse uit m.b.t. het klimaat. Hier zijn wel licentiekosten aan verbonden.

2. Onderlinge relaties

Sociogram (groepsrelatie) voor spelen en werken

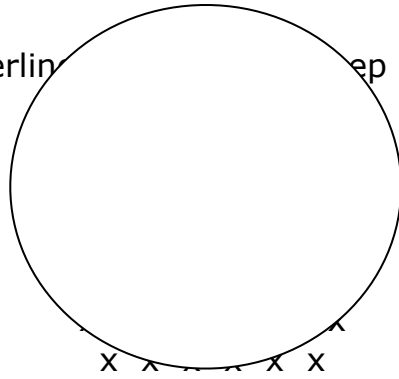
Aanvullend observeren: Kloppen de gegevens?

Het maken van een sociogram kan eenvoudig via www.sometics.nl

3. Rollen in de groep

In kaart brengen van de rollen in de groep door middel van rollenkaarten (door stamgroepleider en/of leerlingen) (Zie bijlage)

Door leerling(en) laten aanwijzen:

Dit is de groep. Welk kruisje ben jij? Welk kruisje wil je zijn? Wat zou je moeten doen om meer naar het midden te komen? (Zie bijlage)

4. *Onderlinge communicatie*

Roos van Leary: Interactiewijzer en Bots-vragenlijst (bij bepaalde opvallende rollen. (Zie bijlage)

5. *Samenhang in de groep*

Observatie door stamgroepleider en/of IB-er

Aanvullingen ter bevordering van het groepsproces

- Zorg voor een goede overdracht. Zo zorg je voor een goede voorbereidende fase.
- Laat zelf het goede voorbeeldgedrag zien. Neem de kinderen zoals ze zijn, toon respect.
- Begin in de formingfase al met de norming. In het begin van het groepsproces kun je zorgen dat de groep tot positieve normen komt. Dit doe je onder andere door te praten over wat "goed" is in de groep en door dat goede voor te doen.
- Trek voor deze beginfase de eerste twee weken van het schooljaar uit.
- Werk veel aan groepsopdrachten in wisselende groepjes.
- Zorg dat dit werk alleen te maken is door samen te werken en bespreek na afloop het werk altijd plenair. Kijk daarbij vooral naar het proces. Wat ging goed? De resultaten komen later wel.
- Maak samen met je groep de groepsregels.
- Hang de regels zichtbaar op en laat iedereen, dus ook de stamgroepleider, de groepsregels ondertekenen.
- Oefen en bespreek de afgesproken regels, verwijs er expliciet naar en houd alle ondertekenaars er aan.
- Bespreek elke dag even de dag. Trek tien minuutjes uit om de positieve dingen van die dag te noemen. Laat de negatieve bewust achterwege. Zo gaan de kinderen met een goed gevoel naar huis.
- Evalueer de regels na een week. Stel ze zo nodig bij.
- Herhaal gedurende het schooljaar de regels regelmatig
- Zorg de eerste twee weken voor een scala aan groepsvormende spelletjes. Doe er een aantal per dag. Blijf deze spelletjes ook gedurende het jaar doen, hiermee onderhoud je het positieve klimaat in je groep.
- Mocht het op een dag niet zo lekker gaan, doe dan toch de groepsvormende spelletjes.
- Maak de kinderen verantwoordelijk voor hun groep (elkaar) en hun lokaal. In plaats van een klassendienst van twee kinderen, maak je een takenbord met een scala aan taken.
- Negeer problemen niet, maar maak ze bespreekbaar. Daarmee zet je de toon over omgaan met elkaar.
- Bespreek expliciet met je groep wat een "goede leider" is. Wat een goede leider doet en tot welke grens je de leider volgt. Je hebt een goede kans dat de leiders in je klas zich hiernaar gaan gedragen. Ze willen immers leider zijn?
- Problemen tussen kinderen kun je (zeker in de hogere groepen) laten oplossen door de kinderen zelf (al dan niet met de hulp van de stamgroepleider).

- Geef bij (beginnende) overtredingen alleen een non-verbale waarschuwing. Praten kan altijd nog. Meestal is een blik of een gefronste wenkbrauw al voldoende om het gedrag te doen stoppen.
- Marzano: Combinatie van belonen gewenst gedrag en straffen ongewenst gedrag. Straf weegt zwaarder, dus denk aan de verhouding 4 complimenten tegenover 1 negatieve kritiek.
- Loop in de richting van het betreffende kind (vaak al afdoende) of leg een hand op zijn schouder (kan niet bij alle kinderen) of verplaats het speeltje waar het mee zit te wriemelen. Zo kun je stilletjes, vrijwel zonder te praten en zeker zonder een scène te maken het gedrag stoppen. Geef opstekers klassikaal en bestraf 1-op-1.
- Loop naar het kind en vraag of hij het werk erg moeilijk vindt, dat is namelijk vaak het probleem waardoor andere dingen ineens interessanter worden. Je kunt nu hulp bieden en hebt zo het gedrag gestopt.
- Als het voorgaande niet (meer) werkt, wijs dan op dat wat er eigenlijk gedaan moet worden. "Ik wil graag dat je je nog even op die som concentreert, anders lukt het misschien niet."
- Als er toch echt een vermaning nodig is, geef die dan vóór je gaat ontploffen. Houd hem kort, rustig en zakelijk. Vertel er eventueel meteen een consequentie bij als het verkeerde gedrag niet stopt. Houd het bij één waarschuwing en zorg dat de consequentie wel uitvoerbaar is. Bij hernieuwd in de fout gaan, moet je de consequentie meteen laten volgen, zonder discussie. "Ik wil dat je nu aan je sommen gaat. Je stoort nu andere kinderen en dat vind ik vervelend. Als je weer stoort dan..(zelf invullen)."
- Leerkrachtgedrag is van belang; pedagogisch tact (Marcel van Herpen)
- Ga vanuit het perspectief van de kinderen bekijken: Hoe komt het bij de kinderen binnen.
- Zorg dat je als stamgroepleider naar de kinderen luistert. Stamgroepleiders praten minder en leunen achterover.
- Oordelen over een kind maakt een goede relatie met het kind onmogelijk. Ga als stamgroepleider bij jezelf te rade.
- Zorg dat je als leerkracht empatisch bent.

(Uit: Groepsprocessen in de klas, Anton Horeweg, www.wij-leren.nl, aangevuld met literatuur van Marcel van Herpen en Marzano)

Bronnen

Boeken:

Kordelaar, N. en Zwaan, M., Wij zijn een groep, Versterk het groepsgevoel met verrassende opdrachten en spel, Uitgeverij SWP, Amsterdam

Tijdschriften:

Goris, M., Verbondenheid, niet door gezag, maar door relatie, In gesprek met Marcel van Herpen, Mensenkinderen 135, jaargang 28, januari 2013, blz. 2 t/m 8

Letschert, B. en Hoogendam, S., Prijzen helpt niets, Mensenkinderen 141, jaargang 29, maart 2014, blz. 34 t/m 36

Meijer, F., Geen prestatie zonder relatie, Mensenkinderen 137, jaargang 28, mei 2013, blz. 1 t/m 4

Onderzoeken:

Samen staan we sterk, Een onderzoek over de beïnvloeding van de groepsdynamiek in een klas, mei 2009, door Tetske Dammers

Wij vormen samen een groep, juli 2010, door Suzanne Leijtens

Internet:

Groepsprocessen in de klas, Anton Horeweg, www.wij-leren.nl

Handleiding om een hechtere klasgroep te creëren, www.vonkenvisie.be

www.klimaatschaal.nl

www.sometics.nl

www.interactiewijzer.nl

www.nji.nl

www.tumult.nl/download/Groepsproces_1314.pdf

Bijlagen

1. Analyse van de groepssfeer
2. Klimaatschaal
3. Rollenkaarten
4. Formulier rollenkaarten
5. Formulier positie in de groep
6. Roos van Leary
7. Bots-vragenlijst

1. Analyse van de groepssfeer.

Wanneer je denkt dat de sfeer in de groep aan verbetering toe is, is het fijn om onderstaande analyse in te vullen zodat je een duidelijk beeld krijgt waar nog aan gewerkt moet worden. (tip: vul de analyse met twee kleuren, groen en rood, in, zodat je een duidelijk overzicht krijgt van negatief en positief.)

A. Kwaliteit van de groepssfeer.

1. Hoe vind ik de sfeer in mijn klas? (totaalindruk)
2. Waarop baseer ik dit oordeel?
3. Wat vind ik positieve aspecten van de groepssfeer?
4. Welke aspecten van de groepssfeer beoordeel ik negatief?
5. Hoe worden de uitvoering van het schoolprogramma en de
6. schoolprestaties door de groepssfeer beïnvloed?

B. Relatie leerkracht – kinderen.

1. Met welke kinderen heb ik een goede, prettige relatie?
2. Wat vind ik goed of prettig aan die relaties?
3. Met welke kinderen laat de relatie te wensen over?
4. Waarom vind ik die relaties niet prettig?

C. Relaties tussen kinderen.

1. Welke kinderen gaan plezierig met elkaar om?
2. Waarom vind ik dat?
3. Waarom zouden deze kinderen zo met elkaar omgaan?
4. Welke kinderen hebben voortdurend of vaak problemen met
5. elkaar?
6. Waarom vind ik hun relatie problematisch?
7. Kan ik er mogelijke oorzaken voor aanwijzen?

D. Relatie onderwijsprogramma – groepssfeer.

1. Welke positieve invloeden heeft het onderwijsprogramma
2. (inhoud, werkvormen, groeperingvormen, leer-en hulpmiddelen,
3. programmadruk) op het functioneren van de groep en van mijzelf.
4. Waarom vind ik die invloeden positief?
5. Welke negatieve invloeden heeft het onderwijsprogramma op het
6. functioneren van de groep en van mijzelf?
7. Waarom vind ik die invloeden negatief?

(Uit: Wij vormen samen een groep, juli 2010, door Suzanne Leijtens)

2. Klimaatschaal

Naam kind:

Groep:

Datum:

Vraag:		Antwoord:		
1	Kinderen in de stamgroep helpen elkaar vaak	Ja	?	Nee
2	Ik vind dat we in de stamgroep genoeg leuke dingen doen	Ja	?	Nee
3	Kinderen in onze stamgroep krijgen vaak straf	Ja	?	Nee
4	De stamgroepleider heeft vaak ruzie met iemand uit de stamgroep	Ja	?	Nee
5	De stamgroepleider wil graag weten of je ergens problemen mee hebt	Ja	?	Nee
6	Volgens mij besteedt de stamgroepleider voldoende tijd aan alle kinderen	Ja	?	Nee
7	Volgens mij zijn er in onze stamgroep maar weinig kinderen echte vrienden van elkaar	Ja	?	Nee
8	De kinderen zijn trots op onze stamgroep	Ja	?	Nee
9	Als een kind aan groepsgenoten om hulp vraagt dan zijn er genoeg die hem/haar willen helpen	Ja	?	Nee
10	Volgens mij weet de stamgroepleider wel wat de kinderen Willen	Ja	?	Nee
11	Als er in onze stamgroep iets gedaan moet worden wil bijna niemand dat doen	Ja	?	Nee
12	Volgens mij duurt het lang voordat een kind zich thuis voelt in deze stamgroep	Ja	?	Nee
13	Ik vind dat de stamgroepleider weinig praat met de kinderen in deze stamgroep	Ja	?	Nee
14	De kinderen van onze stamgroep gaan ook na schooltijd met elkaar om	Ja	?	Nee
15	Volgens mij zitten veel kinderen in onze stamgroep zich te vervelen	Ja	?	Nee

16	In onze stamgroep moet je vaak wachten voordat de stamgroepleider je helpt	Ja	?	Nee
17	In onze stamgroep zijn de kinderen meestal goed bezig	Ja	?	Nee
18	De kinderen in onze stamgroep plagen en pesten vaak gemeen	Ja	?	Nee
19	Voor en na schooltijd praten de kinderen van onze stamgroep vaak met elkaar	Ja	?	Nee
20	Ik denk dat de kinderen in deze stamgroep elkaar wel aardig vinden	Ja	?	Nee
21	Volgens mij maken de kinderen in deze stamgroep vaak leuke grapjes over de stamgroepleider	Ja	?	Nee
22	De kinderen in onze stamgroep maken veel ruzie met elkaar	Ja	?	Nee
23	Onze stamgroepleider heeft meestal een goede bui	Ja	?	Nee
24	De meeste kinderen in onze stamgroep vinden dat we een aardige stamgroepleider hebben	Ja	?	Nee
25	In deze stamgroep zijn de meeste kinderen goede vrienden van elkaar	Ja	?	Nee
26	Er wordt in deze stamgroep veel lawaai gemaakt	Ja	?	Nee

(Uit: Samen staan we sterk, Een onderzoek over de beïnvloeding van de groepsdynamiek in een klas, mei 2009, door Tetske Dammers)

3. Rollenkaarten

Positieve groep:

Gezagsdrager

Sociaal werker

Organisator

Verkenner

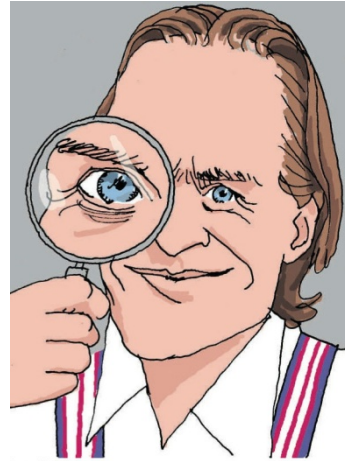
Volger

Appellant

Joker

Illustraties Milo

Criticus

Negatieve groep:

Dictator

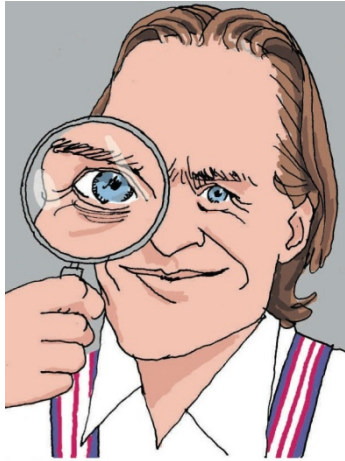
Intrigant

Meeloper

Zondebok

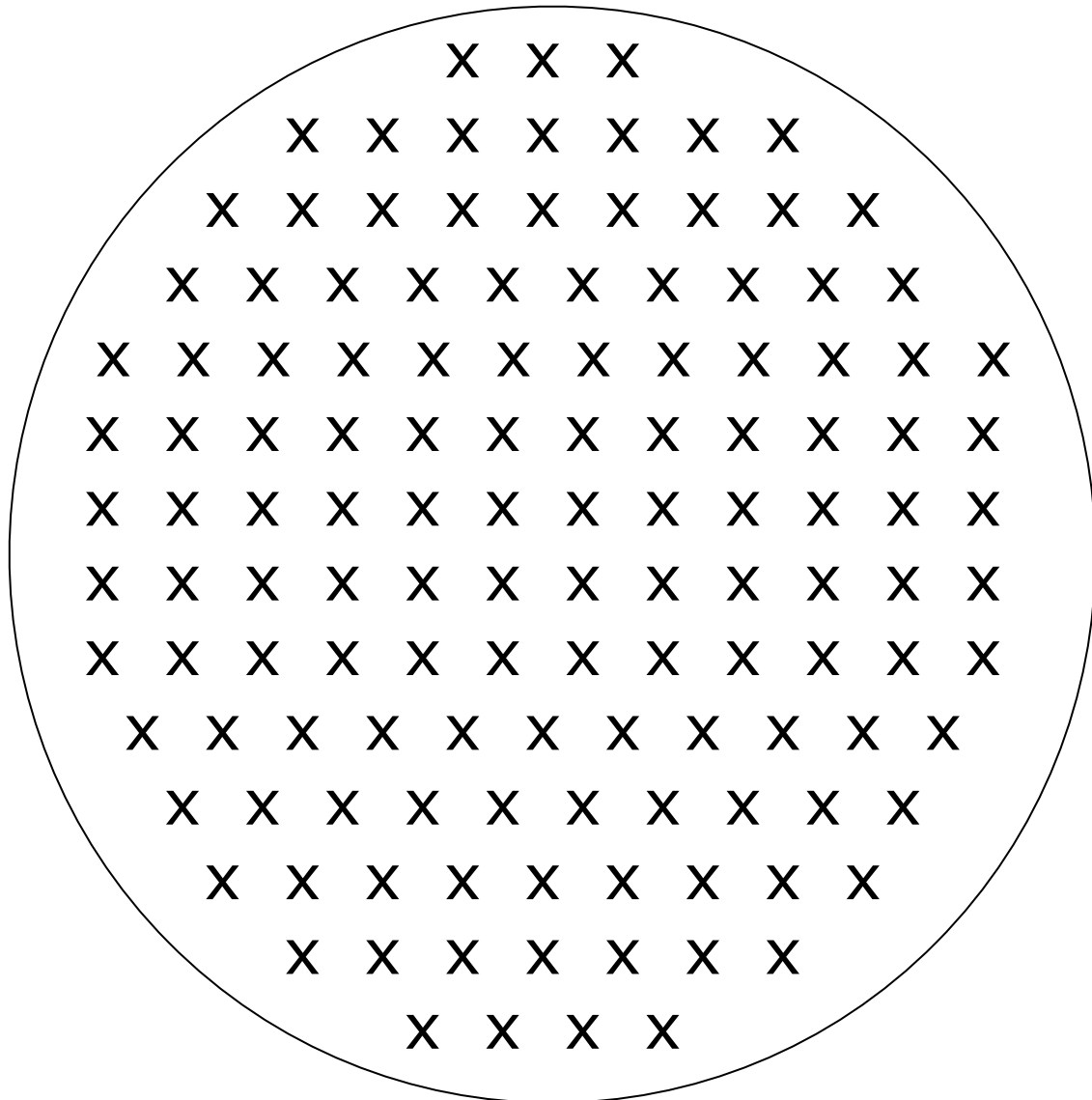

Illustraties Milo

Criticus

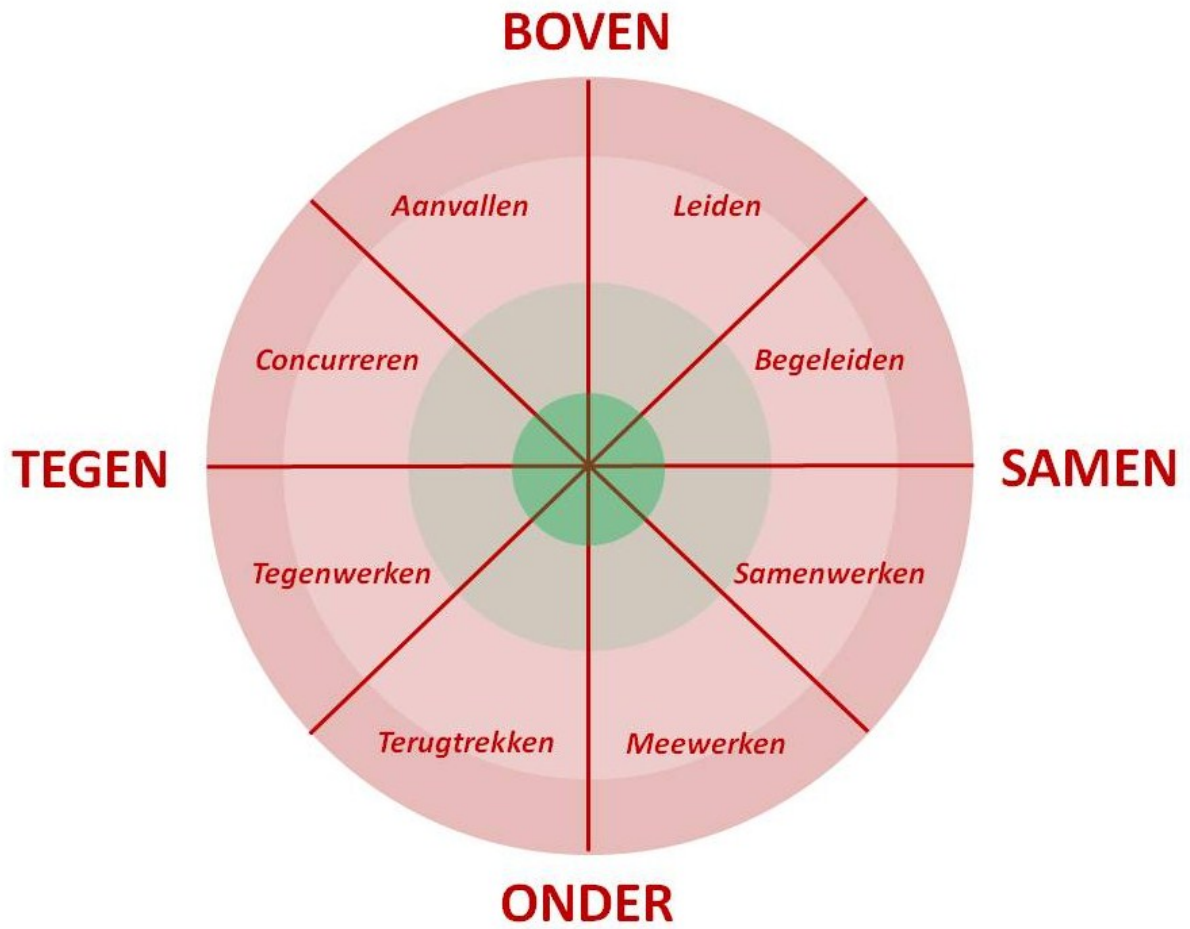
5. Formulier Positie in de groep

Naam: _____

Doelen:

6. Roos van Leary

7. Bots-vragenlijst